

Dr. Andreja Barle Lakota, direktorica Urada za razvoj šolstva na Ministrstvu za šolstvo in šport

Mislím, da je prihodnost učiteljstva v tem, da se v nasprotju z leti, ki smo jih do zdaj preživljali, ponovno okrepi profesionalna samozavest

Petra Pučnik

V pristojnosti Urada za razvoj šolstva kot razvojne enote Ministrstva za šolstvo in šport je načrtovanje strategije razvoja šolstva in koordiniranje razvojnega dela na tem področju. V kakšni smeri gre razvoj evropskega in s tem tudi slovenskega šolstva?

Razvoj šolstva zajema več vidikov: to so organizacijski, sistemski, vsebinski – kurikularni vidiki razvoja itd. Vsebinsko definirajo učni načrti in predmetniki ter podobne reči. Osnovno ogrodje, ki ga tudi v Evropi sicer uporabljajo za vsebinske prenovе, je seveda dokument iz leta 2006, ki ga je sprejel Evropski parlament in govori o ključnih kompetencah. To je osnovni dokument, ki ga uporabljajo vse evropske države pa tudi mi, ko načrtujemo svoj razvoj. Ne sprašujemo se več in ne primerjamo se več med sabo glede na to, koliko česa kdo na kakšen način ima, ampak predvsem kako zares skušati ključne kompetence, ki naj bi bile pomembne za nadaljnje življenje učenca in za njegovo nadaljnje šolanje, vgraditi v šolski sistem. Nekatere države

so to zelo različno razumele in so te ključne kompetence opredelile zelo neposredno. Druge pa so jih uporabljale samo kot neke orientacijske točke, ki jih upoštevajo, ko načrtujejo npr. učni načrt za matematiko, slovenščino ... Poskušala bom biti konkretna: npr. pri slovenskem jeziku oz. pri slovenščini, so avtorji, ko so pripravljali učni načrt, bili pozorni na vse vrste kompetenc, na vse vrste pismenosti, ki jih morda lahko pri pouku slovenščine dosegajo učenci. Skratka, kompetence, vidiki pismenosti, so neke vrste ogrodje, orientacijske točke pri pripravi konkretnega učnega načrta. Tudi pri izboru besedil, ki naj bi se uporabljala, čeprav so v veliki meri inovativna. Na tak način se pripravljala vsebina.

Potem kako se različne države primerjamo med sabo, so pa orientacijska točka velike mednarodne raziskave, kot so recimo PIRLS, TIMSS ipd. Slovenija je vključena v zadnjem desetletju v vse velike raziskave, financiranje le-teh je zahtevno in imamo srečo, da smo ga vključili praktično v evropska sredstva, tako da nacionalni proračun ne trpi

zaradi njih. Znotraj teh raziskav dobivamo dosti dobre podatke o tem, kje pravzaprav Slovenija je. Druga baza podatkov so pa vsa eksterna preverjanja znanja. Tak je način zastavitve vprašanj, standardi, ki jih upoštevamo in jih seveda primerjamo z drugimi državami. Na ta način skušamo zagotoviti mednarodno primerljivost dosežkov naših učencev.

Kakšne so prioritete – na katerih področjih je največji poudarek tako v Evropi kot pri nas? Kje mora slovensko šolstvo narediti največji korak?

Največji poudarek je zagotovo že zadnjih nekaj let, recimo tri ali štiri leta, predšolska vzgoja. Namreč številne države ugotavljajo, da pravzaprav šola ne more opravljati svoje funkcije v smislu izenačevanja možnosti in pogojev za uspešno šolanje, če pred tem niso zagotovljeni pogoji. Predšolska vzgoje je zdaj razumljena kot ključni moment za uspešnejše šolanje, za zagotavljanje enakih možnosti in priložnosti za to, da je nekdo uspešen znotraj šolskega sistema. Predšolska vzgoja namreč lahko ponudi določene kompenzacije v smislu socialno-ekonomskega okolja, znotraj katerega posameznik je. In seveda je v tem času predšolske vzgoje lahko nadomestiti vsaj del manjkov kulturnega in socialnega okolja, ali vsaj dati dobro izhodiščno pozicijo za to, da je potem šolanje uspešno. Izkazalo se je, da so vsi ostali kompenzacijski programi, ki se delajo v času osnovne šole, že nekoliko pozni, če ne prepozni. Zaradi tega je poudarek na predšolski vzgoji pravzaprav izjemen in zaradi tega je poudarek na tem zgodnjem vključevanju v vrtce. Eden od velikih kazalnikov, ki jih Evropa želi doseči, je čim večja vključenost otrok v predšolske institucije, ki pa niso več, razumljene kot inštitucije samo za varovanje otrok, ampak so res del vzgojno-izobraževalnega sistema, kot del nečesa, kjer je velik poudarek na razvojnih komponentah. Gre za vzgojni del razvijanja potencialov otrok. Ne gre za klasičen izobraževalni koncept, ampak za koncept z edukacijskimi elementi.

Potem je poklicno izobraževanje. Za vso Evropo, pa tudi za nas, je ključno vprašanje privlačnost poklicnega izobraževanja. Kaj sploh še? Kdo se še sploh vpisuje tja? In če se vpisuje, na kakšen način ta znanja učencem dati? Ključno vprašanje poklicnega izobraževanja ni, da recimo grejo v to izobraževanje otroci, ki jim šola ne bi dišala ali karkoli od tega. Gre za to, da ti otroci rabijo drugačne vrste znanja, drugačne strategije poučevanja. Zdaj iščemo za to prenovo programov, ki je bila v zadnjih letih zelo intenzivna, ustrezne pedagoške strategije, načine poučevanja, skušamo jim zagotoviti tiste vrste vedenja, ki so za te učence pomembna

in potrebna. Pri tem skušamo privlačnost poklicnega izobraževanja doseči tudi s tem, da so programi dinamični. In moram reči, da je bila znotraj teh programov dosežena tudi s pomočjo evropskih sredstev ena posebna strategija povezovanja šol na področju poklicnega izobraževanja, in sicer se šole med seboj povezujejo v tako imenovane konzorcije, glede na področja, stroke, ki jih pokrivajo. Le-ti so intenzivno sodelovali pri prenovi programov, kar je šolam dalo čisto novo, dodano vrednost. Postale so tudi razvojne institucije, niso samo posredovalke znanja. Povezave z gospodarstvom so postale mnogo bolj intenzivne. Da so šole vpete v okolje, so razvojne institucije in se povezujejo z gospodarstvom, je absolutno izjemno pomembno. Kar 20 % kurikula imajo zdaj v poklicnem izobraževanju takega, da ga lahko oblikujejo, modelirajo povsem po svoje, glede na potrebe okolja, gospodarstva itd. To je petina programa. Ni samo možnost, je obveza, nuja. Seveda je vsaka šola zainteresirana, da ta del zapolni smiselno, kar pa pomeni, da se mora povezovati z gospodarstvom v lokalnem okolju. In tu je poklicno izobraževanje izredno zanimivo.

Potem je še prenova gimnazijskega programa, o kateri se že dolgo pogovarjamo. Vanj se zdaj vpisuje skoraj polovica populacije. In zato je postal ta program toliko bolj občutljiv na to, kaj je treba spremeniti in na kakšen način. Kar se prenove same tiče, je posebna skupina oblikovala izhodišča za njegovo prenovo in jih je Strokovni svet leta 2007 sprejel, Vendar so tista izhodišča na načelni, teoretski ravni. Kasneje je bilo sklenjeno, da gre ta proces po dveh poteh. Prva pot je posodabljanje, ki se zdaj dogaja v okviru konzorcijev strokovnih in splošnih gimnazij. To pomeni, da se uvajajo didaktične, organizacijske in druge novosti. Ne spreminja se pa struktura programa samega. Učni načrti so novi in so bili sprejeti 2008, zato vsebina ostaja nespremenjena. Druga pot je pa t. i. poskusno uvajanje novega gimnazijskega programa, kjer gre za idejo, da bi poskušali narediti en korak naprej od posodabljanja in da bi gimnazijam, ki imajo že konkretne predloge, omogočili, da preizkusijo te svoje predloge v praksi. Torej da bi država podprla poskuse na posamičnih gimnazijah, kjer je osnovna ideja predvsem ta, kako zagotoviti visoke standarde ob tem, da se v gimnazijo vpisuje skoraj polovica populacije.

Gimnazijski program je lahko zagotavljal dosti homogene standarde ter načine dela, dokler se je vpisovala homogena populacija, ko pa se začne tako heterogena populacija vpisovati, je potrebno nekaj narediti. Dijaki so zelo različni, z različnimi potenciali na različnih področjih. Hkrati pa mora gimnazija zagotoviti osnovno definicijo: da je splošno izobraževalni program. Zagotavljati Mora visoke standarde za možnost nadaljnega

študija in hkrati uresničiti zelo različne potenciale tako široke populacije. Predlogi ravnateljev grejo v smeri bolj sproščene organizacije izvedbe učnega načrta, npr. da predmet ne bi bil predpisan na letnik toliko in toliko ur, ampak da bi bil njegov obseg v obveznem delu popisan globalno. Tak eksperiment teče že v osnovni šoli in moram reči, da so rezultati dobri. Tj. fleksibilni predmetnik. Koliko posegati v strukturo gimnazijskega programa pa še ne vem povedati. Zagotovo pa bosta nek obvezni del in nek izbirni del, ki bo dijakom bližje. Zelo pomembno znotraj tega programa pa je krepiti dimenzijo socialnih in raziskovalnih kompetenc. Recimo, prostovoljstvo socialnih del, kar bi krepili v okviru obveznih izbirnih vsebin. Poleg tega je njihova želja, da bi vendarle znotraj 4-letnega izobraževanja zelo jasno postavili koncept projektnih, raziskovalnih nalog, s katerim bi zagotovili prvič interdisciplinarnost in drugič znanje, veščine ter spretnosti začetkov raziskovalnega dela

Katere spremembe zakonodaje pripravljate in kaj bi želeli čim prej uzakoniti? Kakšne spremembe zakonodaje se torej obetajo v kratkem, morda že v prihodnjem šolskem letu?

Predlogi sprememb zakonov nastajajo v tem času in je program spremembe normativnih aktov zelo jasen. Ampak v tem letu gre bolj za dopolnitve posameznih členov, ne za neke konceptualne premike, spremembe itd. Še posebej ne zato, ker je ustanovljena posebna skupina za pripravo bele knjige, ki naj bi vendarle postavila neke okvire. Kar pa ne pomeni, da se normativne spremembe v tem času ne bodo dogajale. Le-te se že bodo dogajale, vendar ne kot take, da bi radikalno postavile na glavo določene reči, ker je za večje posege zagotovo potrebno imeti trdno konceptualno osnovo. Zdajšnje spremembe, ki se bodo dodelale v času, dokler bela knjiga ne bo pripravljena, bodo znotraj konceptov, ki jih poznamo. Gre za osnovne okvirje. Ti pa so: jasne nacionalne predpostavke, kaj je pomembno znotraj sistema vzgoje in izobraževanja, hkrati pa krepiti avtonomijo učitelja. Ne morete krepiti avtonomije učitelja, če nimate jasnih nacionalnih predpostavk. Gre za jasne okvirje, znotraj katerih učitelj ve, da je avtonomen in strokovno odgovoren. Mislim, da je prihodnost učiteljstva v tem, da se v nasprotju z leti, ki smo jih do zdaj preživljali, ponovno okrepi profesionalna samozavest. V smislu učitelja, ki je sposoben in odgovoren, da je dovolj samozavesten, da želi sprejemati odgovornost za svojo strokovno presojo. Večkrat sem poudarila, da je pedagoški proces nenavaden, je kompleksen. Nenavaden je zato, ker ima dovolj jasno postavljene cilje, tako s strani države kot lokalne

skupnosti, kaj naj bi učitelj z učenci dosegel. Učitelj pa ve, da je vsak učenec drugačen in da ne more nikoli jamčiti za rezultat. Pedagoški proces je vedno odkrivanje nekaj novega. Vemo, da ima neko umetniško komponento, ki jo morajo učitelji nenehno nadgrajevati. Z vsakim učencem na nek drug način. Z njim komunicirati, vzpostavljati odnos. Če ni vzpostavljen dober odnos med učencem in učiteljem, potem je čisto vseeno, kakšen poznavalec stroke učitelj je. Nikoli ne more do konca jamčiti, kakšen bo rezultat. To je seveda veliko odvisno od učencev, okoliščin, v katerih živijo itd. V vseh teh letih smo ugotavljali povsod po svetu, da smo morda učiteljem odvzeli en del strokovne samozavesti, presoje,

Zelo pomemben je koncept soustvarjanja učenja, kjer se poudarja ravno komponenta, da je pedagoški proces ustvarjanje z obeh strani, ne samo z učiteljeve. Brez odziva učencev ni nič.

Zagotovo je učitelj dolžan prilagajati pedagoški proces učencem v tistem smislu, da skuša pri učencu najti njegove potenciale, da skuša najti metode, strategije, načine, s katerimi bo le-ta bolj uspešen. To je zagotovo naloga učitelja. Vendar to dograjujeta skupaj z učencem.

Vloga staršev je zelo pomembna, ni je mogoče zane-mariti. Ni mogoče, da starši prevzemajo vlogo učitelja, ne morejo prevzemati profesionalnih presoj, niti ne odgovornosti za učenje. Vloga staršev je pomembna pri zagotavljanju tistega okolja, ki učenca vzpodbuja k učenju in spremljajo njegov napredek. Tukaj gre verjetno tudi za zanimiv generacijski premik, da je treba učence, dijake vzgajati v smislu, da so soodgovorni za svoje učenje.

Preteklih nekaj let je bilo tako, da ko so se učitelji vrnili avgusta v šole, so jih čakala nova dopolnila zakonodaje, nov paket. Bo tudi letos kaj takšnega?

Kaj takega, kar bi neposredno vplivalo na učiteljevo delo, ne. Tako ali tako zakonodaja jasno govori o tem, da je treba 6 mesecev pred uvedbo nečesa to sprejeti, torej bi bili učitelji s tistim, kar je vitalno za njihovo delo, seznanjeni marca. V kolikor ni tako, je s tem kršena zakonodaja. Tega se skušamo v zadnjih letih kar nekaj držati. Vsaj na Strokovnem svetu se ne sprejemajo stvari tako, da bi kršili zakonsko določilo. Ko gre pa za delovne pogoje učiteljev ali kaj takega, je pa druge vrste zakonodaja, ki na to vplivaj. Tam se pa znajo kakšne stvari zgoditi, a ne da bi jih poznala. Kar je vezano na učne načrte ali na uvajanje posameznih stvari, izvajanje NPZ-jev ali mature je znano. Celo na poklicnem izobraževanju, kjer je bila intenziteta teh novosti in sprememb zelo velika, se zadeva umirja, ker so praktično vsi programi prenovljeni.